

UITKOMSTEN DER ZESDE TIENJARIGE VOLKSTELLING.

UITKOMSTEN

DER

ZESDE TIENJARIGE VOLKSTELLING

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

OP DEN

EEN EN DERTIGSTEN DECEMBER 1879.

TE 'S GRAVENHAGE, BIJ
VAN WEELDEN EN MINGELEN.

1881.

ALGEMEEN OVERZIGT.

Bij de wet van 22 April 1879, (*Staatsblad* no. 63), werd bepaald dat in dat jaar en vervolgens telkens na tien jaren in het Rijk eene algemeene volkstelling zou worden gehouden, en dat de voorschriften betreffende die tellingen bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur zouden worden vastgesteld.

Naar aanleiding van deze bepaling is bij Koninklijk Besluit van 27 April 1879 eene Staatscommissie benoemd, tot voorlichting der Regering omtrent de regeling van de in den loop van 1879 te houden algemeene volkstelling en de herziening van de bestaande voorschriften betreffende de bevolkingsstatistiek, bestaande uit de Heeren Mr. C. Fock, 's Konings Commissaris in Zuidholland, lid en voorzitter, Jhr. Mr. G. de Bosh Kemper, oud-Referendaris bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, Mr. P. F. van Cooth, Griffier der Staten van Noordbrabant, Mr. H. Jacobi, Griffier der Staten van Noordholland, A. Duparc, Commies ter Provinciale Griffie van Friesland, leden en L. J. Brinckman, Adjunct-Commies bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, Secretaris.

De Heer van Cooth meende voor deze opdracht te moeten bedanken en werd bij Koninklijk Besluit van 11 Mei 1879 vervangen door den heer A. Jansen, Commies ter provinciale griffie van Noordbrabant.

De Regering erkent gaarne de diensten door deze Commissie voor de regeling der volkstelling bewezen. Hare voorstellen ten aanzien van dit onderwerp hebben geleid tot het Koninklijk Besluit van 20 Julij 1879, (*Staatsblad* no. 144), betreffende de zesde algemeene tienjarige volkstelling.

De drie vorige volkstellingen hadden ten doel de telling en beschrijving van alle, op een gegeven tijdstip binnen het Rijk aanwezige, personen (de zogenaamde feitelijke bevolking), zoowel van hen die er hunne woonplaats hadden als van de tijdelijk aanwezigen. Bij de twee laatste werden tevens opgaven verzameld omtrent de tijdelijk uit hunne werkelijke woonplaats afwezigen, met behulp waarvan dan de *werkelijke woonplaats* werd berekend. De kennis van het cijfer *dezer* bevolking alleen, werd door de beide eerste volkstellingen beoogd. Daar nu alleen de kennis der *werkelijke bevolking* blijvende waarde heeft, zoowel voor het openbaar bestuur des Rijks en van zijne onderdeelen als voor de wetenschappelijke statistiek, en bovendien sedert 1861 in alle gemeenten des Rijks de bevolkingsregisters zijn ingerigt naar het stelsel der *werkelijke* bevolking, werd bij het hierboven aangehaald Koninklijk Besluit bepaald, dat de telling ten doel zoude hebben de aanwijzing van allen, die te middernacht tusschen 31 December 1879 en 1 Januarij 1880 hunne *werkelijke woonplaats* binnen Nederland hadden, onverschillig of zij op dat tijdstip in hunne woning al dan niet aanwezig waren, alsmede van hen, op dat tijdstip in eenige woning slechts tijdelijk aanwezig.

Bij de vaststelling van dat Besluit is in hoofdzaak gevolgd het begrip van werkelijke woonplaats, dat ten onzent geldende is. Op sommige punten echter was verduidelijking van dat begrip, op andere

eenige afwijking noodig, inzonderheid ten aanzien van hen die met vele anderen, niet tot hetzelfde gezin behorende, samenwonen.

Daar bij elke telling de personen die een reizend beroep uitoefenen veel zorg baren, omdat deze in den regel nergens in een bevolkingsregister staan ingeschreven, werd bij het Besluit bepaald, dat die personen zouden worden geacht te wonen in de gemeente, waar zij verklaarden te huis te behooren, alsmede dat zij van de bevolking dier gemeente een deel zouden uitmaken.

De uitvoering der volkstelling was even als vroeger aan de gemeentebesturen opgedragen, waarvoor aan hen uitvoerige voorschriften zijn gegeven. Aan hunne zorg was het doen invullen der gewone inschrijvingsbiljetten toevertrouwd, terwijl de inschrijving van personen, gehuisvest in gebouwen tot militaire of maritieme einden gebruikt, in rijksvaartuigen hier te lande aanwezig, in invalidenhuisen, in gevangnissen, huizen van verzekering, van arrest en van bewaring, en in bedelaarsgestichten te Ommerschans en te Veenhuizen, is geschied van wege de betrokken Departementen van algemeen bestuur.

De vragen bij de vorige tellingen gesteld waren ook thans in hoofdzaak op de inschrijvingsbiljetten en staten overgenomen, met uitzondering dat omtrent lichaamsgebreken geene opgaven werden verlangd. Opgave van het ambt, beroep of bedrijf is alleen gevraagd als middel van controle bij de bewerking der ingevulde biljetten en staten; die opgave toch kon dienstig zijn voor het onderzoek naar de werkelijke woonplaats van verschillende personen.

Op de voorzijde der inschrijvingsbiljetten en staten werden de opgaven vermeld van hen, die op het tijdstip der telling werkelijke woonplaats hadden binnen de gemeente, onverschillig of zij op dat tijdstip aanwezig waren; op de achterzijde der biljetten en staten of op kaarten, werden die opgaven vermeld ten aanzien van allen, in eenige woning aanwezig, zonder aldaar werkelijke woonplaats te hebben.

Voor elk gezin en voor elk afzonderlijk levend persoon was een afzonderlijk inschrijvingsbiljet bestemd. Voor personen, die zich aan boord van een schip bevonden waren afzonderlijke biljetten of staten bestemd. Desgelijks waren afzonderlijke staten bestemd voor instellingen, gestichten of aanzienlijke logementen, waar een groot aantal personen woonachtig was. Dergelijke staten of gewone biljetten werden ook gebezigd voor schepen in de gemeente gestationneerd, die daarom op gelijke lijn konden worden gesteld met een in de gemeente gelegen gebouw.

Van de rondgebragte en teruggehaalde biljetten en staten, alsmede van die, ontvangen van de besturen der instellingen en gestichten, ressorteerende onder de Departementen van algemeen bestuur, zijn van wege de gemeentebesturen inventarissen gehouden. Voor elke afdeling, wijk of buurt eener gemeente, is eene afzonderlijke inventaris of eene afzonderlijke reeks van inventarissen aangelegd. Ook de deelen der gemeente of hare onderdeelen die eene kom uitmaakten en die, welke buiten de kom gelegen waren, zijn op afzonderlijke inventarissen gebragt.

Na afloop der telling zijn in elke gemeente de ontvangen biljetten en staten nagezien, met den inhoud der bevolkingsregisters vergeleken en zoo noodig verbeterd.

De uitwisseling der tijdelijk aanwezigen, het meest tijdroovende werk bij elke telling, vroeger verrigt door de Provinciale Bureaux voor Statistiek, is thans geschied door de gemeentebesturen.

Nadat de bewerking door de gemeentebesturen was afgelopen, zijn zoowel de inventarissen, biljetten, staten en kaarten door de gemeentebesturen gezonden aan 's Konings Commissarissen in de Provinciën.

Aan de Bureaux voor Statistiek in de Provinciën was opgedragen te waken voor eene behoorlijke opvolging der voorschriften door de gemeentebesturen, het naauwkeurig nazien der ontvangen stukken en het opmaken der staten van plaatselijke indeeling.

Voorgescreven werd dat uit die staten meesten blijken de uitkomsten der telling niet alleen van elk onderdeel der gemeente, als: wijken, afdelingen, dorpen, buurtschappen en gehuchten, maar ook die der groote waterschappen, waarin de gemeenten of deelen der gemeenten zijn gelegen. Bovendien moest in den staat afzonderlijk worden opgenomen de bevolking van gestichten en andere instellingen, waar personen onder eenig bestuur te zamen wonen, als: kazernen, oorlogschepen, godshuizen, gevangnissen, kostscholen enz., of te zamen worden verpleegd of zijn opgesloten, als: ziekenhuizen, huizen van verzekering, arrest of bewaring enz.

De verdere werkzaamheden der telling, als het opmaken der staten naar de huizing, de geboorteplaats, den ouderdom, het geboortjaar en den burgerlijken stand en naar de kerkgenootschappen; alsmede het zamenstellen van het alphabetisch register der namen van dorpen, gehuchten, buurt- en

waterschappen en de naamljst der gemeenten, zijn verrigt aan het Departement van Binnenlandsehe Zaken.

Evenals voor iedere Provincie eene afzonderlijke beschouwing is geleverd van de uitkomsten der jongste volkstelling, vergeleken met die der vorige tellingen, volgt hier eene gelijke beschouwing voor het geheele Rijk.

§ 1. Digtheid der en betrekkelijke Bevolking.

De werkelijke bevolking was tijdens de volkstelling op 31 December 1870 over elke der elf provinciën op de volgende wijze ingedeeld:

PROVINCIEËN.	Bevolking.		Uitgestrektheid in		Aantal zielen per	
	Totaal.	Betrekkelijke reën.	Hectaren.	Vierk. geographische mijlen. (1)	1000 hectaren.	Vierk. geographische mijl.
Noordbrabant	466,497	0.11625	512,832	93.436	910	5,009
Gelderland	466,805	0.11633	508,097	92.276	919	5,059
Zuidholland	803,530	0.20025	302,163	54.876	2,659	14,643
Noordholland	679,990	0.16946	276,977	50.302	2,456	13,518
Zeeland	188,635	0.04701	178,506	32.419	1,057	5,819
Utrecht	191,679	0.04777	138,402	25.135	1,385	7,626
Friesland	329,877	0.08221	332,044	60.303	993	5,470
Overijssel	274,136	0.06832	334,515	60.751	817	4,512
Groningen	253,246	0.06311	229,761	41.727	1,102	6,069
Drenthe	118,845	0.02062	266,268	48.357	446	2,458
Limburg	239,453	0.05967	220,426	40.032	1,086	5,982
Het Rijk	4,012,693	1.00000	3,299,992	599.314	1,216	6,696

De beide meest bevolkte provinciën, Zuidholland en Noordholland, behelzen te zamen ruim één derde, Noordbrabant en Gelderland bijna één vierde, de zeven overige provinciën bijna vier tiende van de bevolking des Rijks. In de meest bevolkte provincie, Zuidholland, zijn bijna even veel inwoners als in de vier provinciën Limburg, Utrecht, Zeeland en Drenthe.

Men verkrijgt naar de uitkomsten dezer telling op elke vierkante geographische mijl 6806 zielen tegen 5995, of op 100 hectaren 122 tegen 109 naar die der vorige telling.

Naar de digtheid der bevolking, waarbij de gemiddelde digtheid van de bevolking voor het Rijk, als eenheid wordt genomen, laten zich de provinciën in de volgende orde rangschikken:

	1869.	1870.		1869.	1870.
Zuidholland	2.6978	2.1398	Friesland	0.8193	0.8169
Noordholland	1.9525	2.0168	Gelderland	0.7817	0.7555
Utrecht	1.1516	1.1389	Noordbrabant	0.7681	0.7310
Groningen	0.9028	0.9064	Overijssel	0.6979	0.6738
Limburg	0.9323	0.8934	Drenthe	0.3645	0.3671
Zeeland	0.9241	0.8690			

Gedurende het tienjarige tijdperk vermeerderde dus de bevolking betrekkelijk meer dan gemiddeld

1) De vierkante mijl tegen 5506.29 hectaren berekend.

in het Rijk in Zuid- en Noordholland, Groningen en Drenthe, minder in de zeven overige provinciën. De provincie Zuidholland, de meest bevolkte, stond tot Drenthe, de minst bevolkte, in de reden van 1 tot 5.96 tegen 1 tot 5.75 in 1869. Slechts in drie van de elf provinciën overtreft de dichtheid der bevolking de gemiddelde van het Rijk.

Uit de volgende vergelijking blijkt de dichtheid van de bevolking des Rijks op elk der zes tijdperken :

TIJDSTIPPEN DER TELLINGEN.	Uitgestrektheid in		Aantal zielen per	
	Hectaren.	Vierkante geographische mijlen.	1000 hectaren.	Vierkante geographische mijl.
1 Januarij 1830 . . .			802	4,415
1 Januarij 1840 . . .	3,258,928	501.855	878	4,833
19 November 1849 . . .			938	5,165
31 December 1859 . . .	3,283,998	506.409	1,008	5,548
1 December 1869 . . .	3,287,486	507.042	1,089	5,995
31 December 1879 . . .	3,290,992	509.314	1,216	6,606

De volgende staat geeft een overzicht van de bevolking van iedere provincie en van het Rijk, volgens de uitkomsten der zes volkstellingen; voor die van 1849 naar de feitelijke, voor de overige tellingen naar de werkelijke bevolking :

PROVINCIËN.	Op 1 Januarij 1830.	Op 1 Januarij 1840.	Op 19 November 1849.	Op 31 December 1859.	Op 1 December 1869.	Op 31 December 1879.
Noordbrabant	348,891	378,437	396,420	407,794	428,872	466,497
Gelderland	309,793	345,762	370,716	403,640	432,693	466,805
Zuidholland	479,737	526,020	563,425	619,380	688,204	803,530
Noordholland	413,988	443,334	477,079	523,876	577,436	679,990
Zeeland	137,262	151,358	160,295	166,112	177,569	188,635
Utrecht	132,359	145,132	149,380	160,106	173,556	191,679
Friesland	204,909	227,859	247,360	274,305	292,354	329,877
Overijssel	178,895	197,694	215,763	235,155	254,051	274,136
Groningen	157,504	175,651	188,442	207,688	225,336	253,246
Drenthe	63,868	72,484	82,738	95,231	105,637	118,815
Limburg	186,281	196,828	205,261	215,682	223,821	239,453
Het Rijk	2,613,487	2,860,559	3,056,879	3,309,128	3,579,529	4,012,693

1) Hieronder 159 personen waarvan de woonplaats onbekend is gebleven.

De vermeerdering bedroeg :

PROVINCIËN.	Van 1 Januarij 1830 tot 1 Januarij 1840.	Van 1 Januarij 1840 tot 19 November 1849.	Van 19 November 1849 tot 31 December 1859.	Van 31 December 1859 tot 1 December 1869.	Van 1 December 1869 tot 31 December 1879.	Van 1 Januarij 1830 tot 31 December 1879.
Noordbrabant	29,546	17,983	11,374	21,078	37,625	117,606
Gelderland	35,909	24,954	32,924	29,053	34,112	157,012
Zuidholland	46,283	37,405	55,955	68,824	115,326	323,793
Noordholland	29,346	33,745	46,797	53,560	102,554	266,002
Zeeland	14,096	8,937	5,817	11,457	11,066	51,373
Utrecht	12,773	4,248	10,726	13,450	18,123	59,320
Friesland	22,950	19,501	26,945	18,049	37,523	124,968
Overijssel	18,799	18,069	19,392	18,896	20,085	95,241
Groningen	18,147	12,791	19,246	17,648	27,910	95,742
Drenthe	8,616	10,254	12,493	10,406	13,208	54,977
Limburg	10,547	8,433	10,421	8,139	15,632	53,172
Het Rijk	247,072	196,320	252,249	270,401	433,164	1,399,206

Uit dit overzicht blijkt, dat de bevolking des Rijks in vijftig jaren is toegenomen met 1,399,206 zielen of 53.54 %; de vermeerdering bedroeg van 1830 tot 1840 9.45, van 1840 tot 1849 6.86, van 1849 tot 1859 8.25, van 1859 tot 1869 8.17, van 1869 tot 1879 12.10 %. Zij was dus het grootst in het laatste, het kleinst in het tweede tienjarige tijdperk.

De volgende opgave behelst de betrekkelijke vermeerdering der bevolking in elke provincie op de 10,000 zielen, gedurende elk tienjarig en het vijftigjarig tijdperk, in de rangorde der betrekkelijke vermeerdering gedurende de vijftig jaren :

PROVINCIËN.	Van 1 Januarij 1830 tot 1 Januarij 1840.	Van 1 Januarij 1840 tot 19 November 1849.	Van 19 November 1849 tot 31 December 1859.	Van 31 December 1859 tot 1 December 1869.	Van 1 December 1869 tot 31 December 1879.	Van 1 Januarij 1830 tot 31 December 1879.
Drenthe	1,349	1415	1,510	1,093	1,250	8,608
Zuidholland	965	711	993	1,111	1,676	6,749
Noordholland	709	761	981	1,022	1,776	6,425
Friesland	1,120	856	1,089	658	1,283	6,099
Groningen	1,152	728	1,021	850	1,239	6,079
Overijssel	1,051	914	899	804	791	5,324
Gelderland	1,161	722	888	720	788	5,068
Utrecht	965	293	718	840	1,044	4,482
Zeeland	1,027	590	363	690	623	3,743
Noordbrabant	847	475	287	517	877	3,371
Limburg	566	428	508	377	698	2,854

Uit dit overzicht volgt, dat de bevolking in het vijftigjarig tijdperk het meest is toegenomen in Drenthe, Zuid- en Noordholland, het minst in de zuidelijke en zuidwestelijke provinciën des Rijks.

Evenals zulks voor elke provincie is geschied, volgt thans eene beschouwing van de bevolking des Rijks voor de 34 voornaamste, voor de 1093 overige gemeenten en voor elk der beide geslachten afzonderlijk.

Volgens de uitkomsten der zes volkstellingen bedroeg de bevolking des Rijks:

TIJDSTIPPEN DER TELLINGEN.	In de voornaamste Gemeenten.			In de overige Gemeenten.			In het Rijk.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
1 Januarij 1830. . . .	372,495	425,549	798,044	905,551	909,892	1,815,443	1,278,046	1,335,441	2,613,487
1 Januarij 1840. . . .	409,410	461,085	870,495	991,594	998,470	1,990,064	1,401,004	1,459,555	2,860,559
19 November 1849. . .	430,384	491,554	921,938	1,068,430	1,060,514	2,134,944	1,498,811	1,558,068	3,056,879
31 December 1859. . .	476,089	537,586	1,013,675	1,152,837	1,142,457	2,295,294	1,629,035	1,680,003	3,309,128
1 December 1869. . .	520,833	588,798	1,109,631	1,243,285	1,226,613	2,469,898	1,764,118	1,815,411	3,579,529
31 December 1879. . .	615,487	685,608	1,301,095	1,367,677	1,343,921	2,711,598	1,983,164	2,029,529	4,012,693

Men verkrijgt uit dezen staat de volgende vermeerdering der bevolking, voor elk der beide geslachten:

	In de voornaamste Gemeenten.			In de overige Gemeenten.			In het Rijk.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
Van 1 Januarij 1830 tot 1 Januarij 1840 . .	36,915	35,536	72,451	86,043	88,578	174,621	122,958	124,114	247,072
Van 1 Januarij 1840 tot 19 November 1849 .	20,971	30,469	51,440	76,836	68,044	144,880	97,807	98,513	196,320
Van 19 November 1849 tot 31 December 1859 .	45,708	46,032	91,740	84,407	75,943	160,350	130,224	122,025	252,249
Van 31 December 1859 tot 1 December 1869 .	44,744	51,212	95,956	90,448	84,156	174,604	135,083	135,318	270,401
Van 1 December 1869 tot 31 December 1879 .	94,654	96,810	191,464	124,392	117,308	241,700	219,046	214,118	433,164
Van 1 Januarij 1830 tot 31 December 1879 .	242,992	260,059	503,051	462,126	434,029	896,155	705,118	694,088	1,399,206

De betrekkelijke vermeerdering op 10,000 personen van iedere kunne bedroeg:

	In de voornaamste Gemeenten.			In de overige Gemeenten.			In het Rijk.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
Van 1 Januarij 1830 tot 1 Januarij 1840 . .	991	835	908	950	974	962	962	929	945
Van 1 Januarij 1840 tot 19 November 1849 .	512	661	591	775	681	728	698	675	686
Van 19 November 1849 tot 31 December 1859 .	1,062	936	995	790	712	751	869	783	825
Van 31 December 1859 tot 1 December 1869 .	940	953	947	785	737	761	829	805	817
Van 1 December 1869 tot 31 December 1879 .	1,817	1,644	1,725	1,001	956	979	1,242	1,179	1,210
Van 1 Januarij 1830 tot 31 December 1879 .	6,523	6,111	6,304	5,103	4,770	4,936	5,517	5,197	5,354

Uit dit vergelijkend overzicht blijkt, dat, met uitzondering in de beide eerste tienjarige tijdperken, de bevolking der voornaamste gemeenten, zoowel voor de mannen als voor de vrouwen, steeds meer is toegenomen dan die der overige gemeenten. In beide categorieën van gemeenten was de geheele toename in het laatste tienjarig tijdperk grooter dan in één der vorige tijdperken. In het vijftigjarig tijdperk bedroeg zij 63.04 % voor de voornaamste, tegen 49.36 % in de overige gemeenten.

De volgende staat geeft een overzicht van het aantal vrouwen op 1000 mannen volgens de zes volkstellingen:

	1 Januarij 1830.	1 Januarij 1840.	19 November 1849.	31 December 1859.	1 December 1869.	31 December 1879.
In de voornaamste Gemeenten	1,142	1,126	1,142	1,129	1,130	1,117
In de overige Gemeenten . . .	1,005	1,007	998	991	987	983
In het Rijk	1,045	1,042	1,040	1,031	1,029	1,023

Uit dit overzicht blijkt, dat de overmaat der vrouwen boven de mannen, welke zich tot de voornaamste gemeenten bepaalt, sedert 1830 is afgenomen.

§ 2. Getelde personen. Werkelijke en feitelijke Bevolking.

In het begin van dit overzicht is opgemerkt, dat de telling ten doel had de aanwijzing niet alleen van hen, die te middernacht tusschen 31 December 1879 en 1 Januarij 1880 hunne werkelijke woonplaats binnen Nederland hadden, onverschillig of zij op dat tijdstip in hunne woning al dan niet aanwezig waren, maar ook van hen op dat tijdstip in eenige woning slechts tijdelijk aanwezig. Als tijdelijk afwezig werden beschouwd de miliciens, die slechts tijdelijk in den wapenhandel worden geoefend, leden van het gezin buiten of binnen de gemeente voor korten tijd in een ziekenhuis geplaatst of opgesloten in een cellulaire gevangenis, in een huis van verzekering, arrest of bewaring. Daarentegen mochten kinderen op kostscholen, zoons op hoogeschole of andere wetenschappelijke instellingen, zoons of dochters in andere gemeenten of buiten'shuis in vasten dienst niet als tijdelijk afwezig beschouwd worden.

Omtrent de verblijfplaats der tijdelijk afwezigen en de woonplaats der tijdelijk aanwezigen zijn nauwkeurige opgaven gevraagd. De verkregen opgaven der tijdelijk aanwezigen, die binnenlands wonen, zijn door de gemeentebesturen overgebracht op kaarten en gezonden aan de besturen der gemeenten tot wier werkelijke bevolking deze personen behoorden. Deze besturen vergeleken den inhoud der kaarten met dien der voorzijde van de biljetten of staten. Kwam de persoon daarop voor, dan werd in de laatste kolom van het biljet of den staat het woord *accord* geplaatst en de kaart vernietigd of onbruikbaar gemaakt. Bleek het dat de persoon, op het biljet of den staat der woning door hem opgegeven, niet voorkwam en hij in het bevolkingsregister niet was te vinden, dan werd hij volgens art. 4, b van het hiervoren genoemd Koninklijk Besluit van 20 Julij 1879 (*Stbl.* no. 144) in verband met art. 3 van dat Besluit geacht tot de bevolking dier gemeente te behooren.

De volgende staat geeft een overzicht van het getal personen in elke provincie uit de gemeente hunner werkelijke woonplaats afwezig, ingedeeld naar de gemeente of de streek hunner aanwezigheid:

PROVINCIEËN.	In de gemeente.		In eene andere gemeente des Rijks.		In het buitenland.		Verblijf onbekend.		Totaal.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Noordbrabant	325	153	4,464	2,037	294	188	95	61	5,178	2,439
Gelderland	474	371	6,331	4,294	1,041	723	107	60	7,953	5,448
Zuidholland	2,639		17,957		2,640		142		14,636	8,742
Noordholland	1,717	1,417	7,593	5,122	1,736	257	287	176	11,333	6,972
Zeeland	161	156	2,251	1,168	439	94	25	10	2,876	1,428
Utrecht	332	256	3,067	2,152	128	96	18	12	3,545	2,516
Friesland	737	682	6,238	4,652	233	37	253	1	7,461	5,372
Overijssel	708	675	4,641	3,109	229	94	299	221	5,877	4,099
Groningen	146	157	4,906	3,391	496	172	505	123	6,053	3,843
Drenthe	59	63	2,140	1,507	54	16	21	12	2,274	1,598
Limburg	181	100	1,573	396	540	326	18	4	2,312	826
Totaal { zonder Zuidholland	4,840	4,030	43,204	27,828	5,190	2,113	1,628	680	69,498	43,283
met Zuidholland	11,509		88,989		9,833		2,450		112,781	

Het aantal personen tijdens de telling in elke provincie tijdelijk aanwezig, ingedeeld naar de woonplaats, blijkt uit het volgend overzicht:

PROVINCIEËN.	In de gemeente.		In eene andere gemeente des Rijks.		In het buitenland.		Woonplaats onbekend.		Totaal.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Noordbrabant	325	153	4,853	1,674	144	87	10	1	5,332	1,914
Gelderland	474	371	6,119	3,778	377	148	10	5	6,980	4,302
Zuidholland	2,422		19,669		2,080		2		14,227	9,946
Noordholland	1,201	982	8,691	6,549	978	186	893	434	11,763	8,151
Zeeland	161	156	2,538	1,268	892	83	1	1	3,591	1,507
Utrecht	332	256	3,074	1,993	49	58	43	5	3,498	2,312
Friesland	737	682	5,798	4,372	41	9	2	1	6,578	5,063
Overijssel	708	675	3,620	2,892	161	91	10	10	4,499	3,668
Groningen	139	157	3,449	2,691	117	30	1	1	3,705	2,879
Drenthe	59	63	1,208	792	7	4	3	3	1,277	862
Limburg	181	100	1,370	380	269	144	2	1	1,822	625
Totaal { zonder Zuidholland	4,317	3,595	40,720	26,389	3,035	840	973	459	63,272	41,229
met Zuidholland	10,334		86,778		5,955		1,434		104,501	

Uit den eersten staat blijkt, dat 112,781 personen, waaronder 69,498 van het mannelijk en 43,283 van het vrouwelijk geslacht op den dag der telling uit hunne werkelijke woonplaats afwezig waren, waarvan 100,498 zich binnen het Rijk bevonden. Van dezen vertoefden 11,509 in de gemeente hunner inwoning, 88,989 in eene andere gemeente des Rijks.

Het aantal der tijdelijk aanwezigen bedroeg volgens den tweeden staat 104,501 personen, waaronder 63,272 van het mannelijk en 41,229 van het vrouwelijk geslacht. Hiervan woonden 10,334 personen in de gemeente, waar zij tijdelijk aanwezig waren, 86,778 in eene andere gemeente des Rijks; waaruit

volgt, dat 3,386 personen, afwezig op den dag der telling, niet onder de tijdelijk aanwezigen, wonende binnen het Rijk, zijn opgenomen.

Onder de tijdelijk aanwezigen, wonende binnen het Rijk, komen voor 2493 personen, waaronder 1644 mannen en 849 vrouwen, die verklaard hebben in eene gemeente des Rijks te wonen, doch wier woonplaats daar niet is gevonden. Desniettemin zijn zij in de door hen aangewezen woonplaats als tijdelijk afwezig medegemeld, omdat zij, gelijk in het begin dezer paragraaf is opgemerkt, tot de bevolking dier gemeenten worden geacht te behooren.

Hun aantal was over de elf provinciën des Rijks verdeeld als volgt:

	M.	V.	M.	V.	
Noordbrabant	49	20	Friesland	239	172
Gelderland	176	83	Overijssel	117	79
Zuidholland	341	134	Groningen	182	118
Noordholland	378	180	Drenthe	26	13
Zeeland	31	13	Limburg	43	20
Utrecht	62	17	Het Rijk	1,644	849

De volgende staat geeft voor elke provincie en, met onderscheiding der voornaamste en overige gemeenten, voor het geheele Rijk, de werkelijke en de feitelijke bevolking, naar het geslacht ingedeeld, en tevens het verschil tusschen beide opgaven:

PROVINCIEËN.	Werkelijke bevolking.			Feitelijke bevolking.			Verschil in meerderheid der werkelijke bevolking.		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
Noordbrabant	234,145	232,352	466,497	234,299	231,827	466,126	-154	525	371
Gelderland	235,766	231,039	466,805	234,793	229,893	464,686	973	1,146	2,119
Zuidholland	387,104	416,426	803,530	386,695	417,630	804,325	409	-1,204	-795
Noordholland	328,688	351,302	679,990	329,118	352,481	681,599	-430	-1,179	-1,609
Zeeland	92,585	96,050	188,635	93,300	96,129	189,429	-715	-79	-794
Utrecht	94,087	97,592	191,679	94,040	97,388	191,428	47	204	251
Friesland	163,752	166,125	329,877	162,869	165,816	328,685	883	309	1,192
Overijssel	139,772	134,364	274,136	138,394	133,933	272,327	1,378	431	1,809
Groningen	124,860	128,386	253,246	122,512	127,422	249,934	2,348	964	3,312
Drenthe	61,423	57,422	118,845	60,426	56,686	117,112	997	736	1,733
Limburg	120,982	118,471	239,453	120,492	118,270	238,762	490	201	691
Het Rijk { De 34 voornaamste gemeenten.	615,487	685,608	1,301,095	620,059	687,497	1,307,556	-4,572	-1,889	-6,461
{ De 1093 overige gemeenten	1,367,677	1,343,921	2,711,598	1,356,879	1,339,978	2,696,857	10,798	3,943	14,741
Totaal	1,983,164	2,029,529	4,012,693	1,976,938	2,027,475	4,004,413	6,226	2,054	8,280

Naar art. 4 der wet, regerende de zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen (wet van 29 Junij 1851, *Staatsblad* no. 85), is het aantal leden van elken gemeenteraad afhankelijk van het cijfer der bevolking. Volgens de uitkomsten der jongste volkstelling hadden eene werkelijke bevolking van minder dan 3000 zielen 800, van 3000 tot 6000 z. 221, van 6001 tot 10,000 z. 54, van 10,001 tot 15,000 z. 28, van 15,001 tot 20,000 z. 7, van 20,001 tot 25,000 z. 4, van 25,001 tot 30,000 z. 5, van 30,001 tot 40,000 z. 1, van 40,001 tot 45,000 z. 2, van 45,001 tot 50,000 z. 1, van 50,001 tot 70,000 z. 1, boven de 100,000 z. 3. De volgende staat geeft de opgave voor elke provincie:

PROVINCIEËN.	Beneden de 3,000 zielen.	Van 3,000 tot 6,000 zielen.	Van 6,001 tot 10,000 zielen.	Van 10,001 tot 15,000 zielen.	Van 15,001 tot 20,000 zielen.	Van 20,001 tot 25,000 zielen.	Van 25,001 tot 30,000 zielen.	Van 30,001 tot 40,000 zielen.	Van 40,001 tot 45,000 zielen.	Van 45,001 tot 50,000 zielen.	Van 50,001 tot 70,000 zielen.	Boven de 100,000 zielen.	Totaal.
Noordbrabant . . .	142	31	7	1	1	1	1	»	»	»	»	»	184
Gelderland . . .	60	38	12	3	1	1	»	»	1	»	»	»	116
Zuidholland . . .	145	33	5	2	1	1	2	»	1	»	»	2	192
Noordholland . . .	107	17	2	5	1	»	»	1	»	»	»	1	134
Zeeland . . .	102	5	2	1	1	»	»	»	»	»	»	»	111
Utrecht . . .	61	9	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	72
Friesland . . .	7	13	12	10	»	»	1	»	»	»	»	»	43
Overijssel . . .	25	28	4	1	2	1	»	»	»	»	»	»	61
Groningen . . .	25	25	5	1	»	»	»	»	»	1	»	»	57
Drenthe . . .	19	10	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	33
Limburg . . .	107	12	3	1	»	»	1	»	»	»	»	»	124
Totaal . . .	800	921	54	28	7	4	5	1	2	1	1	3	1127

Uit dezen staat blijkt, dat bij deze telling 52 gemeenten eene bevolking hadden van meer dan tienduizend zielen tegen 38 bij de vorige. Sedert de vorige telling vermeerderde het aantal gemeenten met één, Anna Paulowna, het verminderde met acht gemeenten, als: Sluipwijk, Stein, Broek, Katendrecht, Emmikhoven, Bath en Strucht, terwijl de gemeenten Noord- en Zuid-Waddinxveen onder den naam van Waddinxveen vereenigd werden.

§ 3. Indeeling naar de Huizing.

De volgende staat geeft het aantal bewoonde, onbewoonde en in aanbouw zijnde woonhuizen, hunne onderlinge verhouding, dat der bewoonde schepen en het aantal inwoners op 1000 bewoonde huizen en schepen voor elke provincie en voor de 34 voornaamste en de 1093 overige gemeenten elk afzonderlijk:

PROVINCIEËN.	WOONHUIZEN.			Onbewoonde en in aanbouw op 100 bewoonde woonhuizen.	Bewoonde schepen.	Aantal inwoners op 1000 bewoonde huizen en schepen.
	Bewoonde.	Onbewoonde	In aanbouw.			
Noordbrabant . . .	95,228	2,032	250	3.35	474	4,874
Gelderland . . .	88,241	2,776	189	3.36	772	5,241
Zuidholland . . .	143,008	5,346	770	4.28	983	5,577
Noordholland . . .	99,610	3,059	533	3.61	957	6,756
Zeeland . . .	35,687	1,098	36	3.18	100	5,270
Utrecht . . .	38,241	1,290	177	3.84	181	4,989
Friesland . . .	68,808	1,131	64	1.73	2,478	4,628
Overijssel . . .	53,208	1,553	134	3.17	868	5,066
Groningen . . .	42,063	635	43	1.61	1,953	5,756
Drenthe . . .	23,140	1,000	28	4.44	621	5,002
Limburg . . .	41,864	1,758	158	4.58	15	5,716
Het Rijk { De 34 voornaamste gemeenten . . .	492,469	5,512	1,023	3.40	3,244	6,648
Het Rijk { De 1093 overige gemeenten . . .	536,629	17,066	1,368	3.44	6,158	4,996
Totaal . . .	729,098	22,578	2,391	3.42	9,402	5,434

Opmerkelijk is de groote vermeerdering van het aantal bewoonde en in aanbouw zijnde woonhuizen sedert 1869. De bewoonde vermeerderden met 94,503 of bijna 15, die in aanbouw met 1177 of bijna 0.7 %. De vermeerdering bedroeg in de 34 voornaamste gemeenten 31,074 en 474 of 19.25 en 86.34, in de 1093 overige 63,429 en 703 of 13.40 en 105.71 %. Daarentegen verminderden de onbewoonde met 16,688 of 73.91 %, hetgeen waarschijnlijk is toe te schrijven aan de omstandigheid, dat voor de jongste telling slechts opgave is gevraagd van die huizen, welke, hoewel tot bewoning dienende, op den dag der telling onbewoond waren, zoodat kerken, werkplaatsen, pakhuizen, stallen en keetshuizen niet werden medegerekend.

De reden der onbewoonde tot de bewoonde huizen was het gunstigst in Groningen, Friesland en Overijssel, het ongunstigst in Limburg, Drenthe en Zuidholland. Zij was gunstiger in de voornaamste dan in de overige gemeenten.

Van de bewoonde huizen en schepen bevonden zich 432,146 of 58.52 % binnen, 306,354 of 41.48 % buiten; van de onbewoonde en in aanbouw zijnde woonhuizen 14,834 of 59.41 % binnen, 10,135 of 40.59 % buiten de kom der gemeenten.

Van de bevolking woonden 2,440,154 personen (1,173,050 mannen en 1,266,504 vrouwen) of 60.85 % binnen, 1,570,046 (807,870 mannen en 762,176 vrouwen) of 39.15 % buiten de kom.

Het aantal onbewoonde en in aanbouw zijnde woonhuizen was volstrekt en betrekkelijk grooter voor de gedeelten binnen dan voor die buiten de kom. Op 100 bewoonde huizen waren onbewoond en in aanbouw binnen de kom 3.47, buiten de kom 3.36.

De volgende staat geeft voor elke provincie en voor de voornaamste en de overige gemeenten het aantal personen, behoorende tot de gezinnen op 1000 huisgezinnen berekend, en voorts de betrekkelijke reden volgens de indeeling naar de huizing op 10,000 zielen, alleen voor zooveel de drie hoofdrubrieken der indeeling aangaat. Dit geschiedt alleen omdat dit bestek te klein is, om van elk onderdeel van den staat der huizing, die uitvoeriger is ingerigt dan bij de vorige tellingen, een overzicht te geven.

PROVINCIEËN.	Personen behoorende tot de gezinnen op 1,000 huisgezinnen.	Personen behoorende tot de gezinnen op 10,000 zielen.	Personen afzonderlijk levende op 10,000 zielen.	Personen geen deel uitmakende van het gezin, in instellingen enz. op 10,000 zielen.
Noordbrabant . . .	4,771	9,616	144	240
Gelderland . . .	4,983	9,739	120	141
Zuidholland . . .	4,590	9,653	189	158
Noordholland . . .	4,523	9,556	244	200
Zeeland . . .	4,855	9,771	139	90
Utrecht . . .	4,693	9,638	174	188
Friesland . . .	4,635	9,754	126	120
Overijssel . . .	4,944	9,723	113	164
Groningen . . .	4,702	9,773	139	88
Drenthe . . .	4,993	9,687	65	248
Limburg . . .	5,045	9,496	166	338
Het Rijk { De 34 voornaamste gemeenten . . .	4,504	9,448	254	298
Het Rijk { De 1093 overige gemeenten . . .	4,844	9,760	120	120
Totaal . . .	4,731	9,650	163	177

Het aantal huisgezinnen nam toe van 1859 tot 1869 met 79,821 of 11.93, van 1869 tot 1879 met 70,073 of 9.36 %.

Het aantal personen op elk gezin was grooter in de overige dan in de voornaamste gemeenten; het was het grootst in de provinciën Limburg, Drenthe en Gelderland, het kleinst in Noordholland, Zuid-

holland en Friesland Het aantal personen behoorende tot de gezinnen was grooter in de overige dan in de voornaamste gemeenten; het was het grootst in Groningen, Zeeland en Friesland, het kleinst in Limburg, Noordholland en Noordbrabant. Personen afzonderlijk levende en vooral personen, geen deel uitmakende van het gezin, in instellingen, geslachten enz. waren betrekkelijk in grooter aantal aanwezig in de voornaamste dan in de overige gemeenten. Het aantal der eersten was betrekkelijk het grootst in Noord- en Zuidholland, Utrecht en Limburg, het kleinst in Drenthe, Overijssel en Gelderland; dat der laatsten het grootst in Limburg, Drenthe en Noordbrabant, het kleinst in Groningen, Zeeland en Friesland.

§ 4. Indeling naar de Geboorteplaats.

De volgende staat geeft, zonder onderscheid van geslacht, de indeling der bevolking naar de geboorteplaats, zowel voor de laatste als voor de drie vorige volkstellingen:

Geboren in:	1849.		1859.		1869.		1879.	
	Getal.	Reden op 10,000 zielen.	Getal.	Reden op 10,000 zielen.	Getal.	Reden op 10,000 zielen.	Getal.	Reden op 10,000 zielen.
De Gemeente	2,112,027	6,909	2,279,064	7,890	2,444,343	6,828.7	2,697,495	6,722.4
Eene andere gemeente binnen de Provincie	622,622	2,037	681,516	2,060	757,291	2,145.6	854,481	2,129.4
Eene andere provincie binnen het Rijk	248,422	813	282,184	853	313,725	876.5	384,142	957.3
Eene der Nederlandsche Koloniën	2,884	9	3,030	9	4,892	13.7	7,604	19
Den vreemde	70,855	232	61,936	187	59,076	165	67,776	168.9
Onbekend	*	*	356	1	202	0.5	1,195	3

Uit dien staat volgt, dat met elke telling het betrekkelijk aandeel der geboren in de gemeente is afgenomen, dat der geboren in eene andere gemeente binnen de provincie en in eene andere provincie binnen het Rijk toegenomen. Dat der geboren in eene der Nederlandsche koloniën en in den vreemde was grooter bij deze dan bij de vorige tellingen.

Naar de geboorte in den vreemde was de bevolking ingedeeld op de volgende wijze:

Geboren in:	1849.		1859.		1869.		1879.	
	Getal.	Reden op 1000 zielen.	Getal.	Reden op 1000 zielen.	Getal.	Reden op 1000 zielen.	Getal.	Reden op 1000 zielen.
Duitschland	41,200	582	36,561	590	33,736	572	42,026	620
België	21,556	304	19,429	314	19,147	324	18,816	278
Groot-Brittannië en Ierland	1,434	20	1,011	16	1,007	17	1,614	24
Andere vreemde landen	6,656	94	4,935	80	5,156	87	5,320	78
Totaal	70,855	1,000	61,936	1,000	59,076	1,000	67,776	1,000

Het betrekkelijk aandeel was bij de laatste telling grooter dan bij de drie vorigen voor de geboren in Duitschland en in Groot-Brittannië en Ierland, kleiner voor die geboren in België en in andere vreemde landen.

Even als bij de vorige tellingen maken in Zeeland en Noordbrabant de personen geboren in België verreweg het grootste gedeelte uit van het aantal personen geboren in den vreemde; in de negen overige provinciën die geboren in Duitschland. Het evenredig aandeel der laatsten was het grootst in Drenthe, Groningen, Overijssel en Gelderland, het kleinst in Zeeland en Noordbrabant.

Verreweg het grootste aantal der personen geboren in Groot-Brittannië en Ierland wordt in Noord- en Zuidholland aangetroffen.

De volgende staat geeft, met onderscheiding naar het geslacht, voor elke provincie en afzonderlijk voor de vierendertig voornaamste en de duizend drienegentig overige gemeenten, de reden op de 10,000 zielen van elk geslacht voor elke indeeling naar de geboorteplaats tijdens de laatste volkstelling:

PROVINCIEËN.	In de gemeenten.		In eene andere gemeente binnen de Provincie.		In eene andere provincie binnen het Rijk.		In de Nederlandsche koloniën.		In den vreemde en onbekend.			
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
Noordbrabant	7,147	6,815	2,108	2,437	585	587	17	14	143	147		
Gelderland	7,203	6,703	1,733	2,143	865	957	25	28	174	169		
Zuidholland	6,639	6,342	2,092.5	2,333	1,095	1,190	33.5	33	140	102		
Noordholland	6,800	6,612	1,694	1,859	1,294	1,384	24	22	188	123		
Zeeland	6,917.2	6,655.4	2,419.8	2,747.5	359	399.1	5.2	5.2	298.8	252.8		
Utrecht	6,463.4	6,022	1,640.3	1,853.8	1,780.4	1,994.4	29	34.4	86.9	95.4		
Friesland	7,217.4	6,827.5	2,343.3	2,750.3	390.7	390.4	1.3	1.3	47.3	30.5		
Overijssel	7,046	6,716	1,712	2,021	1,089.5	1,093	16	12	136.5	158		
Groningen	6,373	6,203	2,727	3,019.5	721.3	649.5	1.7	3	177	125		
Drenthe	6,265.1	6,049.8	1,924	2,135.8	1,623.8	1,664.5	1.8	2.6	185.3	147.3		
Limburg	7,257.6	6,933.5	1,757.1	1,971.5	421.2	308.6	6.6	8.3	557.5	778.1		
Het Rijk.	De 34 voornaamste gemeenten		6,855.4	6,671	1,381.5	1,572	1,478.5	1,533	48.1	44	236.5	180
	De 1093 overige gemeenten		6,896	6,511	2,260	2,623	686	702	6	6	152	158
Totaal	6,883.2	6,565.3	1,987.5	2,268.2	931.8	982.2	49	49	178.5	165.3		

Het betrekkelijk aandeel der personen geboren in de gemeente is voor elke provincie grooter voor het mannelijke dan voor het vrouwelijke geslacht. Dit aandeel was het grootst voor de mannen in Limburg, Friesland en Gelderland, voor de vrouwen in Limburg, Friesland en Noordbrabant; het kleinst voor elk der beide geslachten in Drenthe, Groningen en Utrecht.

Het aandeel der geboren in eene andere gemeente binnen de provincie was voor beide geslachten betrekkelijk het grootst in Groningen, Zeeland en Friesland, het kleinst in Noordholland, Utrecht en Overijssel. In de 34 voornaamste gemeenten was het aandeel der geboren in de gemeente voor het vrouwelijke geslacht grooter, dat der mannen iets kleiner, en voor beide geslachten dat der geboren in eene andere provincie des Rijks grooter, dat der geboren in eene andere gemeente der provincie veel kleiner dan in de overige gemeenten. Geboren in eene andere provincie komen voor beide geslachten het meest voor in Utrecht, Drenthe en Noordholland, het minst in Zeeland, Friesland en Limburg. Het aantal geboren in de Nederlandsche Koloniën was voor beide geslachten het grootst in Zuidholland, Utrecht, Gelderland en Noordholland, het kleinst in Friesland, Drenthe en Groningen; dat der geboren in den vreemde het grootst in Limburg; Zeeland en Drenthe, het kleinst in Friesland, Utrecht en Zuidholland. De geboren in de Nederlandsche Koloniën en in den vreemde worden voor het grootste deel in de 34 voornaamste gemeenten aangetroffen.

§ 5. Indeling naar den Burgerlijken Stand.

De indeling der bevolking naar den burgerlijken stand volgens de uitkomsten der zes tellingen blijkt uit het volgend overzicht. Voor de drie eerste tellingen zijn de personen gescheiden van echt en voor de twee eerste zij, wier burgerlijke stand onbekend is gebleven, gevoegd bij de ongehuwden, voor de vier eerste de personen gescheiden van tafel en bed opgenomen onder de gehuwden.

TIJDSTIPPEN DER TELLINGEN.	Ongehuwd.		Gehuwd.		In weduwen- staat.		Gescheiden van echt.		Gescheiden van tafel en bed.		Burgerlijke stand onbekend.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
	1 Januarij 1830 . . .	817,061	809,423	409,170	409,617	51,769	116,252	"	"	"	"	"
1 Januarij 1840 . . .	903,122	893,717	445,183	444,932	52,699	120,906	"	"	"	"	"	"
19 November 1849 . . .	969,916	958,607	466,846	467,898	61,976	131,550	"	"	"	"	73	13
31 December 1859 . . .	1,039,261	1,019,214	522,524	522,431	66,854	137,932	228	469	"	"	168	47
1 December 1869 . . .	1,104,035	1,082,201	589,914	590,081	69,328	141,707	342	688	499	733	"	1
31 December 1879 . . .	1,236,860	1,205,604	672,205	672,512	73,136	149,747	450	971	511	694	2	1

De betrekkelijke reden der bevolking naar den burgerlijken stand ingedeeld op 1000 personen van elk geslacht blijkt uit den volgende staat :

TIJDSTIPPEN DER TELLINGEN.	Ongehuwd.		Gehuwd.		In weduwen- staat.		Gescheiden van echt.		Gescheiden van tafel en bed.		Burgerlijke stand onbekend.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
	1 Januarij 1830 . . .	639	606	320	307	41	87	"	"	"	"	"
1 Januarij 1840 . . .	645	612	318	305	37	83	"	"	"	"	"	"
19 November 1849 . . .	647.12	615.25	311.48	300.31	41.35	84.43	"	"	"	"	0.05	0.01
31 December 1859 . . .	637.94	606.64	320.78	310.95	41.04	82.10	0.14	0.28	"	"	0.10	0.03
1 December 1869 . . .	625.83	596.12	334.40	325.04	39.30	78.06	0.19	0.38	0.28	0.40	"	"
31 December 1879 . . .	623.7	594	338.9	331.4	36.9	73.8	0.2	0.5	0.3	0.3	"	"

Uit dit overzicht volgt, dat de betrekkelijke reden is afgenomen voor de ongehuwden en de personen in weduwenstaat, toegenomen voor de gehuwden, het meest voor de vrouwen.

De volgende staat geeft op 1000 zielen van elk geslacht de betrekkelijke reden naar den burgerlijken stand voor elke provincie, voor de vierendertig voornaamste en de duizend drieënnegentig overige gemeenten :

PROVINCIEËN.	Ongehuwd.		Gehuwd.		In weduwen- staat.		Gescheiden van echt.		Gescheiden van tafel en bed.		Burgerlijke stand onbekend.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
	Noordbrabant	650.15	620.3	305.65	308	44.08	71.5	0.02	0.1	0.1	0.1	"
Gelderland	640.1	601	321.7	328	37.9	70.6	0.02	0.2	0.1	0.2	"	"
Zuidholland	603.48	583	304.64	339.8	31	75.7	0.395	0.9	0.483	0.6	0.002	"
Noordholland	606.6	584	360.6	339	32	75.7	0.4	0.8	0.4	0.5	"	"
Zeeland	624	596.2	341.8	329.	33.8	74.2	0.3	0.4	0.1	0.2	"	"
Utrecht	624.6	597.8	339	327.7	36	73.8	0.2	0.4	0.2	0.3	"	"
Friesland	612.37	578.8	349.85	343.8	37.37	76.7	0.2	0.4	0.2	0.3	0.01	"
Overijssel	633	592	323.1	335	43.6	72.7	0.1	0.1	0.2	0.2	"	"
Groningen	622.3	587.4	342.9	333	34.4	79	0.1	0.3	0.3	0.3	"	"
Drenthe	625.3	592.2	327.4	347.4	47	60	0.1	0.2	0.2	0.2	"	"
Limburg	655.56	624.57	299.1	305.48	45.24	69.83	0.03	0.06	0.07	0.06	"	"
Het Rijk. { De 34 voornaamste gemeenten	606	590.2	361	325.8	32	82.3	0.5	1	0.5	0.7	"	"
{ De 1093 overige ge- meenten	631.6	596	329	334.2	39.1	69.4	0.1	0.2	0.2	0.2	"	"
Totaal	623.7	594	338.9	331.4	36.9	73.8	0.2	0.5	0.3	0.3	"	"

De betrekkelijke reden was het grootst: voor de ongehuwden van beide geslachten in Limburg, Noordbrabant en Gelderland; de gehuwde mannen in Zuid- en Noordholland en Friesland; de gehuwde vrouwen in Drenthe, Friesland, Zuid- en Noordholland; de weduwnaars in Drenthe, Limburg en Noordbrabant; de weduwen in Groningen, Friesland, Zuid- en Noordholland; het kleinst voor de ongehuwden van beide geslachten in Zuid- en Noordholland en Friesland; de gehuwde mannen in Limburg, Noordbrabant en Gelderland; de gehuwde vrouwen in Limburg, Noordbrabant en Utrecht; de weduwnaars in Zuid- en Noordholland en Zeeland; de weduwen in Drenthe, Limburg en Gelderland. Personen gescheiden van echt kwamen het meest voor in Noord- en Zuidholland en Zeeland, het minst in Noordbrabant, Gelderland en Limburg; personen gescheiden van tafel en bed het meest in Zuid- en Noordholland en Groningen, het minst in Limburg, Noordbrabant, Gelderland en Zeeland.

§ 6. Indeeeling naar den ouderdom.

Even als bij de vorige werd op nieuw bij deze telling, niet van den ouderdom, maar van den dag, de maand en het jaar der geboorte opgave verlangd. Daar deze telling heeft plaats gehad op het einde des jaars, zoo volgt hieruit dat alle personen geboren in 1879 zich in het eerste, die in 1878 geboren zich in het tweede levensjaar enz., bevinden. Bij deze telling werden de staten naar den ouderdom en het geboortjaar niet slechts opgemaakt voor iedere provincie en voor het Rijk, maar tevens voor iedere gemeente.

De volgende staten geven de indeeling van de bevolking des Rijks naar den ouderdom te kennen :

Mannelijke bevolking.

OUDERDOM.	1 Januarij 1830.	1 Januarij 1840.	19 November 1849.	31 December 1859.	1 December 1869.	31 December 1879.
0—1 jaar	33,646	37,055	40,344	49,032	53,568	65,272
1 »	38,145	44,385	34,252	39,525	46,750	50,352
2 »	32,283	37,811	31,901	39,928	46,530	53,536
3 »	33,627	36,455	32,177	37,674	44,689	52,017
4 »	33,151	34,739	34,825	35,772	42,882	49,162
5—9 »	158,274	157,642	174,992	180,624	197,153	225,481
10—19 »	253,410	203,391	308,307	320,396	334,068	390,069
20—29 »	206,372	228,941	261,962	273,954	275,540	299,811
30—39 »	168,108	183,822	201,276	230,020	237,804	248,862
40—49 »	120,956	144,000	157,474	176,318	200,893	213,647
50—64 »	131,057	135,193	157,304	174,667	194,146	229,851
65—84 »	61,187	64,227	61,749	68,634	86,451	96,401
85 jaar en ouder.	2,026	2,204	2,113	1,844	2,010	2,544
Onbekend.	5,758	539	135	617	725	159
Totaal . .	1) 1,278,006	1,401,004	1,498,811	1,629,035	1,764,118	1,983,164

Vrouwelijke bevolking.

OUDERDOM.	1 Januarij 1830.	1 Januarij 1840.	19 November 1849.	31 December 1859.	1 December 1869.	31 December 1879.
0—1 jaar	32,824	36,488	39,062	48,215	52,584	63,923
1 »	36,897	43,729	39,809	39,099	46,297	55,458
2 »	31,559	37,306	31,862	39,736	46,006	53,057
3 »	32,610	35,506	31,712	37,363	44,288	51,748
4 »	33,150	34,597	34,583	35,024	42,818	48,798
5—9 »	154,521	154,116	171,284	177,419	193,256	221,978
10—19 »	252,962	289,832	304,791	314,937	330,907	386,523
20—29 »	218,689	241,081	270,891	283,224	288,320	306,300
30—39 »	183,721	192,988	209,619	237,231	247,039	256,725
40—49 »	135,274	157,159	167,194	183,344	204,704	218,734
50—64 »	146,000	154,942	181,947	192,769	209,588	243,591
65—84 »	73,363	78,730	78,272	88,351	105,783	115,807
85 jaar en ouder.	2,715	3,031	2,945	2,683	2,979	3,800
Onbekend.	917	50	97	698	842	177
Totaal . .	1) 1,335,292	1,459,555	1,558,068	1,680,093	1,815,411	2,029,529

1) Zie omtrent het verschil in minder van 40 mannen en 149 vrouwen met de eijndijfers in andere staten aan dit werk opgenomen, de aantekening op bl. VI van het deel voor Noordholland.

Het betrekkelijk aandeel van de bevolking des Rijks op de verschillende tijdperken des levens op 10,000 personen van elk geslacht, blijkt uit de volgende staten:

Mannelijke bevolking.

OUDERDOM.	1 Januarij 1830.	1 Januarij 1840.	19 November 1849.	31 December 1859.	1 December 1869.	31 December 1879.
0—1 jaar.	263	265	269	301	304	329
1 »	299	317	220	243	265	234
2 »	253	270	213	245	264	270
3 »	263	260	215	231	253	262
4 »	250	248	232	220	243	248
5—9 »	1,238	1,125	1,167	1,109	1,118	1,137
10—19 »	1,983	2,004	2,057	1,967	1,899	1,967
20—29 »	1,615	1,634	1,748	1,682	1,562	1,512
30—39 »	1,315	1,312	1,343	1,412	1,348	1,255
40—49 »	946	1,032	1,051	1,082	1,130	1,077
50—64 »	1,026	965	1,049	1,072	1,100	1,159
65—84 »	479	458	412	421	490	486
85 jaar en ouder.	16	16	14	11	11	13
Onbekend.	45	4	1	4	4	1

Vrouwelijke bevolking.

OUDERDOM.	1 Januarij 1830.	1 Januarij 1840.	19 November 1849.	31 December 1859.	1 December 1869.	31 December 1879.
0—1 jaar.	246	250	251	287	290	315
1 »	276	299.6	217	233	255	273
2 »	236	255.6	204.5	237	253	261
3 »	244	243	203.5	222	244	255
4 »	248	237	222	208	236	240
5—9 »	1,157	1,056	1,099	1,056	1,064	1,109
10—19 »	1,895	1,986	1,956	1,875	1,823	1,904
20—29 »	1,638	1,652	1,739	1,686	1,588	1,509
30—39 »	1,376	1,322	1,345	1,412	1,361	1,265
40—49 »	1,013	1,077	1,073	1,091	1,128	1,078
50—64 »	1,094	1,061.5	1,168	1,147	1,154	1,200
65—84 »	550	537	502.4	526	583	571
85 jaar en ouder.	20	21	19	16	16	19
Onbekend.	7	0.3	0.6	4	5	1

Uit deze vergelijking blijkt, dat de betrekkelijke reden voor het gedeelte der bevolking beneden 20 jaren, op de leeftijden van 50—64 en boven 85 jaren grooter was bij de laatste dan bij de vorige telling, terwijl het tegenoverstelde plaats had voor de overige leeftijdperken; voorts dat het betrekkelijk aandeel der mannelijke bevolking beneden de 30 jaren grooter, boven de 30 jaren kleiner was dan dat der vrouwelijke bevolking.

De beide volgende staten toonen aan het betrekkelijk aandeel der bevolking op de verschillende tijdperken des levens in elke provincie, vergeleken met die voor het Rijk tijdens de laatste telling. Het teeken + geeft te kennen in welke provinciën dat aandeel grooter was dan dat voor het Rijk.

Mannelijke Bevolking.

OUDERDOM.	Noord-brabant.	Gelderland.	Zuid-holland.	Noord-holland.	Zee-land.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Het Rijk.
0—1 jaar	294.	306	+368	+349.5	327.3	320	326	310.4	+340	312	294	329
1 "	259.3	264	+299	+302	+289.5	278.4	+287	272.2	+301	+286	266	284
2 "	252.2	264	+281	+284	+287.7	254.4	269	256.4	+275	258	259	270
3 "	245	258.4	+269	+265	+280.2	253	+271	258	+273	250.6	255	262
4 "	224	243.4	+259	+249	+272.7	244	244	246	+258	+240	243	248
5—9 "	1,082	1,115.6	+1,153	1,128	+1,251.7	1,098	+1,192	1,108	+1,178	+1,142	1,116	1,137
10—19 "	1,871	+1,986	1,944	+1,977	+2,075.8	1,949.4	+2,032	1,965	+2,029	1,929	1,961	1,967
20—29 "	1,453.2	1,478.7	+1,546	+1,580.6	+1,356	+1,550.4	1,506	+1,531	+1,537.5	1,503.3	1,443	1,512
30—39 "	+1,293	1,201.5	1,246	+1,311	1,108.2	1,241.4	+1,264	+1,259	1,254	1,241	1,229	1,255
40—49 "	+1,139	+1,080	1,064	1,064.6	+1,078.8	+1,081	+1,079	+1,083	1,091	+1,102.5	1,062	1,077
50—64 "	+1,278	+1,242	1,118	1,092	1,132.8	+1,209	1,062	+1,200	1,042	+1,208.3	+1,240	1,159
65—84 "	+595	+544.7	439	387	466.2	+506	456	+498	466	+506.3	+617	486
85 jaar en ouder	+14	+15	13	9.6	12.9	+14	11	12	+14.5	11	+14	13
Onbekend	0.3	0.7	1	0.7	0.2	1	1	1	1	1	1	1

Vrouwelijke bevolking.

OUDERDOM.	Noord-brabant.	Gelderland.	Zuid-holland.	Noord-holland.	Zee-land.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Het Rijk.
0—1 jaar	297	297	+330	+327.3	+316.1	300	+319	305	+325	+324.3	297	315
1 "	260	264.4	+279	+279.6	273.2	+274	+275	263	+292	+288	258	273
2 "	248.4	+262.7	+264	259	+271	248	+269	+268	+266.6	+268	261	261
3 "	252	252.6	253	247	+274.2	245	+267	+257	+260	+287	246	255
4 "	228.6	240.5	+243	232.2	+256.8	+245	+246	238	+247	+248.3	239	240
5—9 "	1,067	+1,113.6	1,097	1,058	+1,194.5	1,051.6	+1,183	+1,132	+1,147	+1,210.7	+1,120	1,109
10—19 "	1,801.6	+1,900	1,843	1,870	+2,030.2	1,875.6	+1,977	+1,935	+1,957	+2,029	+1,984	1,904
20—29 "	1,433	1,465	+1,554	+1,599	1,407.7	+1,511	1,494	+1,518	+1,524	+1,515	1,406	1,509
30—39 "	+1,298	1,225.5	1,264	+1,325.5	1,107.4	1,247	1,243	1,264	1,251	1,238	1,254	1,265
40—49 "	+1,132.6	1,071	+1,085	+1,080.7	1,061.5	+1,103.3	1,048	1,067	1,084	1,067	1,069	1,078
50—64 "	+1,306	+1,238	+1,201	1,191.4	1,155	+1,260	1,102	1,192	1,108	1,106	+1,223	1,200
65—84 "	+655	+588.6	566	514	569.6	+618	562	545	567	460	+616	571
85 jaar en ouder	+20.6	+20.3	+20	15.4	+22.3	+21	+20	14	19	10.6	19.4	19
Onbekend	0.2	0.8	1	0.9	0.5	0.5	2	1	1	0.5	0.6	1

§ 7. Indeling naar de Kerkgenootschappen.

Bij de twee eerste volkstellingen werd de bevolking naar de Kerkgenootschappen ingedeeld in Protestanten, Roomsche-Catholicken, waarbij de Oud-Roomschen geteld werden, Israëlieten en Onbekend, waaronder de Grieken en Armonianen waren begrepen. Bij de derde en volgende tellingen werden de Kerkgenootschappen uitvoeriger vermeld, vooral bij de laatste. Bij deze telling is de kolom «Tot een ander of tot geen kerkgenootschap behorende, of onbekend» nader uitgewerkt, zooals uit den staat op bladz. 76 en 77 van dit werk blijkt.

Ten einde het aantal personen behoorende tot de verschillende kerkgenootschappen met vorige tellingen te kunnen vergelijken, zijn echter in het volgend overzicht alleen die kerkgenootschappen opgenomen, welke op blz. XIX der Inleiding tot het Eerste deel der Uitkomsten van de telling van 1869 genoemd worden.

	1 Januarij 1830.	1 Januarij 1840.	19 November 1849.	31 December 1859.	1 December 1869.	31 December 1879.
Nederduitse Hervormden . . .			1,668,247	1,818,091	1,956,852	2,186,869
Waalische Hervormden . . .			8,435	9,803	10,258	9,730
Engelsche Presbyterianen . . .			647	374	417	283
Remonstranten			4,909	5,326	5,486	9,078
Christelijke Gereformeerden . . .			40,308	65,728	107,123	139,903
Doopsgezinden	1,544,888	1,704,275	38,575	42,162	44,227	50,705
Evangelisch Lutherschen			53,660	54,608	57,545	61,825
Hersteld Lutherschen			8,877	9,931	10,522	9,990
Hernhutters			295	331	311	312
Anglicaansch Episcopalen			647	575	456	414
Leden der Schotsche Gemeente			256	97	84	105
Roomsche-Catholicken			1,166,256	1,229,092	1,307,765	1,439,137
Oud-Roomschen	1,019,108	1,100,616	5,668	5,394	5,287	6,251
Grieken	"	"	39	32	32	37
Nederduitse Israëlieten			55,412	60,750	64,478	78,075
Portugese Israëlieten	46,397	52,245	3,214	3,040	3,525	3,618
Tot een ander of tot geen kerkgenootschap behorende, of onbekend	3,094	3,423	1,434	3,794	5,161	15,761
Totaal	2,613,487	2,860,559	3,056,879	3,309,128	3,579,529	4,012,603

Het betrekkelijk aantal leden van elk kerkgenootschap op 10,000 zielen was als volgt:

	1 Januarij 1830.	1 Januarij 1840.	19 November 1849.	31 December 1859.	1 December 1869.	31 December 1879.
Nederduitse Hervormden . . .			5,457.36	5,494.1	5,406.87	5,449.88
Waalische Hervormden			27.59	29.62	28.65	24.25
Engelsche Presbyterianen			2.12	1.13	1.16	0.70
Remonstranten			16.06	16.1	15.32	24.12
Christelijke Gereformeerden			131.86	198.62	299.26	348.65
Doopsgezinden	5,911	5,958	126.19	127.41	123.55	126.36
Evangelisch Lutherschen			175.53	165.02	160.76	154.07
Hersteld Lutherschen			29.04	30.01	29.39	24.90
Hernhutters			0.97	1	0.86	0.78
Anglicaansch Episcopalen			2.12	1.8	1.27	1.03
Leden der Schotsche Gemeente			0.81	0.29	0.23	0.26
Roomsche-Catholicken			3,815.19	3,714.2	3,653.45	3,586.46
Oud-Roomschen	3,899	3,847	18.54	16.3	14.77	15.58
Grieken	"	"	0.13	0.1	0.08	0.09
Nederduitse Israëlieten			181.27	183.6	180.13	194.57
Portugese Israëlieten	178	183	10.51	9.2	9.84	9.02
Tot een ander of tot geen kerkgenootschap behorende, of onbekend	12	12	4.68	11.5	14.41	39.28

Hieruit blijkt, dat met elke telling het betrekkelijk aandeel in de bevolking is toegenomen voor de Protestanten, afgenomen voor de Roomsch-Catholieken.

De volgende staat geeft het betrekkelijk aantal leden van elk kerkgenootschap voor elke provincie. Ten einde het overzicht gemakkelijker te maken, is voor het cijfer der provincie, waar het kerkgenootschap het grootste aantal leden tellt, het teeken † geplaatst:

	Noord- bra- bant.	Gelder- land.	Zuid- hol- land.	Noord- hol- land.	Zee- land.	Utrecht.	Fries- land.	Over- ijssel.	Gro- ningen.	Drenthe.	Limburg.
Nederduitse Hervormden	1,034.52	5,959.85	6,795.61	5,319.6	6,590	5,907.79	7,766.05	6,334.05	7,379.07	† 8,028.70	123.95
Waalische Hervormden	4.91	11.63	43.37	† 62.24	12	31.98	2.03	5.29	4.62	1.35	2.63
Engelsche Presbyterianen	0.04	0.34	1	1.71	† 3	0.31	0.03	"	0.04	"	"
Remonstranten	1.37	25.04	† 52.49	31.28	2	21.91	1.43	2.04	47.94	25.24	0.21
Christelijke Gereformeerden	111.10	137.68	263.45	156.05	670.5	145.19	681.19	495.41	† 1,269.48	1,082.33	0.75
Doopsgezinden	2.47	18.17	20.60	297.06	20	29.74	† 532.11	113.12	226.62	43.33	1.25
Evangelisch Lutherschen	13.76	59.34	175.50	† 523.68	52	116.34	36.17	54.75	89.08	22.38	11.61
Hersteld Lutherschen	0.36	1.43	2.46	† 136.69	0.7	6.47	3.82	4.96	0.28	0.17	0.17
Hernhutters	"	0.32	0.06	0.88	"	† 12.05	0.03	"	"	"	"
Anglicaansch Episcopalen	0.09	1	2.07	† 2.1	0.4	1.72	0.06	0.26	0.08	"	0.08
Leden der Schotsche Gemeente	"	0.09	† 1.11	0.06	"	0.16	0.12	0.04	"	"	"
Roomsch-Catholieken	8,780.87	3,658.14	2,414.07	2,728.54	2,571	3,556.21	793.05	2,827.76	699.04	546.85	† 9,800.67
Oud-Roomschen	0.26	5.72	17.25	46.35	0.4	† 69.8	0.03	0.40	2.84	0.17	0.08
Grieken	"	0.02	0.22	† 0.24	"	"	0.03	"	0.04	"	"
Nederduitse Israëlieten	46	105.08	173.13	† 587.35	26	75.86	66.66	142.66	214.69	196.47	56.13
Portugese Israëlieten	0.13	0.55	2.35	† 49.12	"	1.04	0.12	0.44	0.83	"	"
Tot een ander of tot geen kerkgenootschap behoorende, of onbekend	4.12	45	35.26	57.05	52	23.43	117.07	18.82	65.35	53.01	2.47

HUIZEN, BEWOOND EN ONBEWOOND, BEWOONDE SCHEPEN

(MAISONS, HABITÉES ET INHABITÉES, NAVIRES HABITÉS)

EN

(ET)

GETELDE PERSONEN,

(PERSONNES RELEVÉES)

voor iedere Provincie en voor het Rijk.

(POUR CHAQUE PROVINCE ET POUR LE ROYAUME).

EERSTE GEDEELTE.

(PREMIÈRE PARTIE).

INDEELING

(DIVISION)

DER WERKELIJKE BEVOLKING

DE LA POPULATION RÉELLE

NAAR DE HUIZING,

D'APRÈS L'HABITATION,

voor iedere Provincie en voor het Rijk.

POUR CHAQUE PROVINCE ET POUR LE ROYAUME).

TWEEDE GEDEELTE.

(SECONDE PARTIE).

INDEELING

(DIVISION)

DER WERKELIJKE BEVOLKING

DE LA POPULATION RÉELLE

NAAR DE GEBOORTEPLAATS,

PAR LIEU DE NAISSANCE,

OPPERVLAKTE IN HECTAREN EN AREN,

SUPERFICIE EN HECTARES ET ARES,

DIGTHEID DER BEVOLKING,

DENSITÉ DE LA POPULATION,

voor iedere Provincie en voor het Rijk.

(POUR CHAQUE PROVINCE ET POUR LE ROYAUME).

DERDE GEDEELTE.

(TROISIÈME PARTIE).

INDEELING

(DIVISION)

DER WERKELIJKE BEVOLKING

DE LA POPULATION RÉELLE

NAAR DEN BURGERLIJKEN STAND,

D'APRÈS L'ÉTAT CIVIL,

DEN OUDERDOM EN HET GEBOORTEJAAR,

L'ÂGE ET L'ANNÉE DE NAISSANCE,

voor iedere Provincie en voor het Rijk.

POUR CHAQUE PROVINCE ET POUR LE ROYAUME).

VIERDE GEDEELTE.

(QUATRIÈME PARTIE).

INDEELING

(DIVISION)

DER WERKELIJKE BEVOLKING

DE LA POPULATION RÉELLE

NAAR DE KERKGENOOTSCHAPPEN,

(PAR CULTES.)

voor iedere Provincie en voor het Rijk.

(POUR CHAQUE PROVINCE ET POUR LE ROYAUME).

VIJFDE GEDEELTE.

(CINQUIÈME PARTIE).

